

Píseň: EZ636 - Z tvé ruky, Pane můj + **modlitba;** **Čtení:** Gn 4, 1-16

Milí přátelé,

minulý týden jsme shrnuli úvod biblického „divadla světa.“ Stvoření dobrého a „vyladěného“ světa, všudypřítomnou až automatickou lidskou vzpurnost a svéhlavost, ale také možnost odlišné lidské volby (tj. poslušnosti) a Hospodinovo vždy znovu milosrdné jednání. I když jde o soud a vyhnání z Boží zahrady.

V biblickém pohledu si člověk za svou situaci a podobu „anthroposféry“ může sám. Tato situace se pak vrací v takřka každém příběhu a oddílu - již v dnešním.

Kain

První příběh po vyhnání ze zahrady se zabývá tím, jak si člověk zajistí, jak získá, život.

A už Kain ukazuje, že mnoho šancí není. Hned po narození je zredukován na až magický nástroj Evina získání Adama. Ba dokonce Hospodina¹. Strašné. Kain není pro Evu rovné stvoření - pochopme ji, vždyť poprvé rodila. Vždyť Kain není v jejích krátkozrakých a zaslepených lidských očích stvořen Bohem jako ona. Kain je plodem úporné lopoty početí a porodu! I proto se Kain posléze stane zemědělcem - předurčen vnímáním lopoty svých rodičů bude dřít na svůj chléb v potu tváře.

První věty po vyhnání ze zahrady tak ukazují na základní lidskou determinaci (určení): Jsme určeni svou rodinou, prostředím, do něhož jsme se narodili. Nikdo si nevybere, komu, kdy a jak se narodí. Ani počaté ani narozené dítě pak nemá tušení, jaké plány s ním rodiče mají. A že jich většinou mají!

¹ Více o tom viz předchozí biblická hodina. Překladatelsky: Český ekumenický překlad zde dobře vystihuje hebrejskou vazbu kánití iš et-adonaj (jhwh) - dosl. „získala jsem muže s Hospodinem.“ Ba dokonce sloveso q-n-h znamená tak „koupit,“ tedy přivlastnit v naprosto majetkovém smyslu.

Kain má Evě získat Adama. Ten se však v příběhu vůbec neobjeví. Na jednu stranu logické - jde o příběh dvou bratrů, lidských synů. Na druhou stranu si příběh dá práci, aby zdůraznil jeho absenci. Skrze Evu. Tak příběh také ukazuje, jak vypadá rodina, když otec nebývá přítomen. I kdyby „jen“ proto, že musí vydělávat na živobytí, zajišťovat život rodiny. Avšak to práci ani magii na poli nelze - jak i to ukazuje dnešní oddíl.

První verš pak také ukazuje na naplnění Božího slova: Adam je pro Evu jako Bůh. Touží po něm, ba dokonce dychtí, ale Adam (i Hospodin!) zůstává sám svůj, nedostižný, nevlastnitelný. V čemž se ukazuje napětí mezi dobrou nevlastnitelností druhého člověka, ačkoli se lidé vždy znovu snaží o opak, a hluboce špatným zbožštěním člověka, dychtěním po něm v jakémkoli smyslu a za jakýmkoli účelem (srv. Ex 20, 17nn).

Abel

Abelovo narození se, ve srovnání s Kainovým, odehraje jaksi mimochodem. Jakoby jeho narození nebylo podstatné. A ono svým způsobem vlastně není. Stejně jako je Kain pouhým nástrojem Evy k získání majetku muže a Hospodina, tak je i Abel pouhým nástrojem vypravěče o Kainovi. Všimněme si, že Abel v příběhu nehovoří a s jedinou výjimkou ani nejedná (v. 4).

Připomeňme, že stále ještě jsme žánrové v mytologických oddílech knihy Genesis! Nejde o historii ani ve formě pověstí - tak tomu je až u Abrama. Stále ještě jde o základní, všelidské, příběhy. Kde by totiž jinak vzal Kain svou manželku (Gn 4, 17)? Příběh Gn 4 se takto jmenovitě (srv. významy jmen postav!) a s těmito kulisami nikdy neodehrál. Ale jeho obsah - od instrumentalizace lidí, přes snahy „získat si“ Boha až po zápas prvorozeného s ostatními sourozenci - je příběhem v podstatě každého člověka.

Abel však není Abelem. Hebrejsky zní jeho jméno Hebel. Podobně jako např. Izajáš je Izajahú. Hebrejské hebel pak znamená „pára, dech“. Jak ve své pomíjivosti tak ve svém „vanutí.“ V mnoha ohledech jde o synonymum s hebr. ruah - duch, dech, vanutí (srv.

např. Iz 57, 13)². Druhou zvláštností Abelovou je, že jeho jméno nemá žádné vysvětlení. To je pro SZ velmi neobvyklé. Avšak pokud jeho jméno je vlastně „šifrou“ pro Božího ducha - ruah adonaj, pak žádné další vysvětlení není zapotřebí. Pro čtenáře původního textu.

Jméno Kain je trochu tvrdším oříškem: Kořen má pozdější, ale zřejmou, spojitost s kovožpracováním. Avšak nejde o spojitost etymologickou. Jméno Kainovo v tomto příběhu je dobrou ukázkou slovních hříček hebrejštiny - jméno Kain je slovní hříčkou na kořen q-n-h = obdržet, získat, vlastnit (opět v ekonomickém smyslu!). Tak je Abelova upozaděnost ještě nápadnější, protože jméno jeho bratra je v příběhu vysvětleno. Kain se jmenuje Kain, protože je „nástrojem koupě, nástrojem získání Adama s Hospodinem.“

Tak je zde ten, který má zařídit, způsobit, zmajetkovatět. A vedle něj mladší bratr - pomíjivý jako vánek. Méně důležitý, jak to u druhorozeného bývá. Jak to známe s Ezauem a Jákobem i s dalšími. A Abel, věrný svému jménu, v příběhu velmi rychle „odvane.“

Přesto je to tento upozaděný, nepodstatný a odplývající Abel, na jehož oběť Hospodin shlédl. Právě proto, že byl vnímán jako Hebel-Abel.

Kain a Abel

Zašifrovaný duch, Abel, se stal pastýřem ovcí. Tedy tím, kdo se v práci nemusí moc namahát. Tím, jehož práce závisí zcela zřetelně na vnějších, nadlidských silách - božstvech. Vposledu na Hospodinu. Když se nějaká ovce zatoulá k nenalezení, přijde smečka vlků, lvů či medvěd, mnoho toho pastýř nezmůže. Abel je pastýřem, jako mnoho Israelců. Jako Hospodin pro svůj lid, jako Bůh v Ježíši pro svůj lid.

Kain se stal zemědělcem. Po vzoru svého otce - jak se na prvorozeného syna patří. V potu tváře dře na poli, nutí k těžké

² Někteří vykladači, zejm. hebrejské slovníky, však jeho jméno spojují s akkadským ablu/aplu = syn. Jenže Abel není Abel, nýbrž Hebel...

práci také dobytek. A často z této práce vzejde příliš málo. Kain je synem svého otce ve všech směrech. Je určen příkladem svého otce, jak to u prvorozených bývá.

A tak když oba bratři přinesli oběť své práci, rozumíme Kainově reakci. Vždyť on se tak nadřel, aby Hospodinu přinesl tu hrst mouky (Lev Ex 2, 1nn)! Musel zasít, zalévat, sklízet, rozemlít! Kdežto ten línej mladší brácha vlastně nic nemusel - celé dny se jen válí a „dává pozor na stáda.“ Vždyť ani nemusel toho beránka či jehně přinést, prostě je přivedl na místo a teprve tam připravil k oběti... (srv. Gn 22 i Ex 12, 3nn).

Jak si Hospodin mohl vybrat Abela? Toho druhorozeného, mladšího, odplývajícího jak vodní pára? Vždyť to přece není fér!

A jsme opět v Gn 3. Kain podléhá svým dojmům, logice, porozumění, přesvědčení, že on si přece zaslouží víc, protože se víc namáhal (srv. např. Mt 20, 1nn)!

A jsme opět v Gn 1 a dál - Hospodin je nezískatelný, neohnutelný, nezmanipulovatelný a nepodléhající krátkozraké, a často nečisté, lidské logice. Člověk není proto, aby se dřel a namáhal. Ale aby sloužil Hospodinu. Na to se není třeba mnoho namáhat, nejsme-li pokřiveni hříchem...

I ke Kainovi promluví Hospodin, stejně jako k jeho rodičům v Gn 3, když pozdější Evu a Adama hledal. I nyní Hospodin „hledá“ Kaina - aby Kain našel Hospodina. Vidí zuřivost, nepochopení, pocit ponížení prvorozeného syna a staršího bratra. A ví, jak nesmyslné a zbytečné jsou to emoce. Kralický překlad výstižněji: „Proto se Kain náramně rozlítl...“.

A stejně jako Kainovi rodiče, ani Kain Boha neslyší. Nevnímá. Neposlouchá. Mele si svou - tentokrát už příběh zcela ignoruje kecy, kterými Kain nalákal Abela na pole (v. 8). Protože všechny řeči jsou jen ke zlému, když skutky dosvědčují něco zcela jiného. Jako u muže a ženy v zahradě, kteří svalovali vinu na jiné - ačkoli oni byli těmi vzpurnými a svéhlavými, protože se sami rozhodli neposlouchat Boha, ale sebe.

Kain Abela zavraždil. Nástroj ke zakoupení manžela a Hospodina zavraždil ducha. A měl vůbec někdy jinou možnost?

Vždyť jako prvorozeného a nejstaršího ho rodiče formovali k obrazu svému. A povedlo se jim to až příliš dobře.

Avšak Písmo řekne na rovinu: Před Bohem ani výmluva rodinných poměrů, výchovy a formování neobstojí. Kain, stejně jako všichni lidé, byl Bohem nejen varován, ale také pozván k dobrému. Vždyť Hospodin ho zformoval v lůně matky (Jb 31, 15)!

Kain sám se rozhodl - i kdyby v tahu emocí. Sám se rozhodl být stejný jako jeho rodiče, ačkoli si to nejspíš uvědomil až dávno po těchto událostech. Kain, narozdíl od Abela-Hebela (proto „uplývající, vanoucí“), zůstal v kolejiích svévole, lidských tradic, vlády vlastních dojmů. Jak ho tomu naučili jeho vzpurní rodiče, které stejné jednání vyhnalo z Boží zahrady.

Hospodin

A znovu přišel Hospodin. Znovu přišel Hospodin a znovu s člověkem hovořil. Jako s nevěrnými, zrádnými a svévolnými v zahradě, tak i s bratrovrahem, lhářem a podvodníkem Kainem.

Znovu přišel Hospodin a znovu položil člověku otázku. Stejně jako v Gn 3. A stejně jako v Gn 3 se Kain vymlouvá. Ba dokonce lže! Moc dobře ví, kde leží Abelovo tělo. Moc dobře ví, že jako starší bratr *je strážcem svého bratra!*

Kain nevykročil ze stínu svých rodičů. Nevykročil z lidského proudu zvyku, strachu, lži. Za lež, podvod a svévoli jeho otce Adama pak byla prokleta celá země (Gn 3, 17). Kain svou lží, podvodem, svévolí a vraždou ztrácí možnost si alespoň v potu tváře vydobýt obživu z Bohem stvořené půdy. Stává se psancem a štvancem, protože zabil. Protože zabil člověka. Protože zabil bratra. Protože zabil mladšího bratra. Vždyť lidský úkol je opačný - být správcem a strážcem (Gn 1, 28).³

A Kain, tváří v tvář Božímu soudu, překvapil. Přiznal svou vinu. Vynesl odpovídající a spravedlivý rozsudek a trest - život za život, krev za krev, oko za oko. Alespoň v tuto chvíli Kain vystoupil

³ I proto jde o mýtické, všelidské, příběhy. Ale v posledu „historické“ vnímání nevadí - pokud čteme a vykládáme příběh dál. Protože člověk se rozhoduje jako Kain, ačkoli znalý příběhu muže a ženy v zahradě.

z vyjetých kolejí lidských tradic, z předurčení rodinou, kulturou, společností, náboženstvím, lidstvím. Překonal své rodiče a předky, doznal svou vinu a přijal Boží soud.

Hospodin však ten spravedlivý, férový a odpovídající soud Kaina nad sebou samým odmítl⁴. Možná i proto, že Kain přijal Boží soud a konečně se podřídil vyšší autoritě. Když, bohužel, tváří v tvář Božímu nezaslouženému shlédnutí na Abelovu oběť ani neslyšel. Natožpak aby se podřídil. A pak ze závist a žárlivosti vraždil.

Hospodin nepřijímá lidský soud. I kdyby se nám nastokrát zdal férový a spravedlivý. Hospodin je svobodný a živý - jako byl svoboden pohlédnout na oběť pomíjivého pastýře Abela a nepohlédnout na oběť zemědělce Kaina. Hospodin je nepochopitelně svobodný. A tak se rozhodl chránit Kainův život, život bratrovraha a lháře, který neumí krotit své emoce ani tváří v tvář Stvořiteli světa.

Z Kainovy strany to však bylo příliš málo a příliš pozdě. Alespoň v Kainových očích. Opouští Boží tvář, dosl. „odchází od tváře Hospodinovy“⁵ a usazuje se jinde. Avšak tam daleko v Nódu pozná ženu, přijme ji za svou a ta mu porodí syna. Syna jménem Henoch. Syna stejného jména, jako je ten Henoch z Gn 5, 21, ačkoli se oba české překlady pokoušejí jejich jména odlišit.

Shrnutí

Jde opět o příběh mnoha rozměrů a výpovědí. K několika dnes pomínutým, ale podstatným, detailům se vrátíme příště (např. Slova Hospodina ke Kainovi, vztah zemědělec-pastýř, symbolika země přijímající krev z Kainovy ruky atd.).

Z dnes zmíněného: 1) Ani vražda mladšího sourozence nemůže člověka oddělit od Hospodina. Nedokáže to ani sebevyhnání z ráje. Ani rozhodnutí a nakládání rodičů s potomky. A na tomto světě to v plnosti nedokáže ani lidské rozhodnutí odejít

⁴ A někdo má problém s násilím v SZ? S „oko za oko“? Jen když nezná zbytek SZ a dobové pozadí!

⁵ Tedy ze svého rozhodnutí! Kain není vyhnán, přestože vraždil!

od Hospodinovy tváře. Ve svém synu došel Kain stejné zvěsti, jako Adam ve „svém“ Henochovi.

2) Emoce a dojmy člověka nezbavují zodpovědnosti. Člověk *již vždy* podléhá Božímu slovu. I kdyby si nastokrát myslel něco jiného. Před Bohem se nelze vymlouvat ani na rodiče, ani na hada, ani na Boha, ani na své emoce. Vždyť Hospodin se také často hněvá, ale podle svého hněvu nejedná (srv. Mt 5, 22). Jak to brzy uslyšíme v příběhu Potopy světa.

3) Náš osud není nikde napsán. Nejsme otroky rodiny, rodičů ani rodinné historie - ačkoli jsme všichni z rodiny, která se vyhodila z Boží zahrady. A jednáme spíše kainovsky než abelovsky. Avšak po vzoru Abela můžeme poslušností Božímu slovu přijímat také svobodu kráčet jinou cestou. Ideálně dobrou. Ačkoli je tak nenápadná a vanoucí, jako Abel v dnešním příběhu nebo Ježíš pro lidskou historii.

Člověk tedy není determinován „sociální dělohou“ rodiny ani společnosti. I proto je v nás zakódována puberta! Avšak pokud člověk přitaká této určenosti, rozhoduje se stejně špatně jako Kain, jako Adam, jako Eva. Byl to Abel, vlastně Hebel, kdo byl duchem. Kdo byl vanutím, čersvým větrem do zatuchlých bažin lidských návyků, tradic a železných košil.

4) Hospodin přináší svobodu. Hospodin přichází s otázkou, pozváním, rozhovorem. Už zase. A vždy znovu. Stvořitel světa tak vždy otevírá člověku dveře naděje. I uprostřed bratrovraždy. Bůh nepodléhá lidským soudům, lidskému dojmu nebo dychtění po spravedlnosti. A zároveň *již vždy* čeká, možná dokonce doufá, v lidskou podřízenost Božímu slovu. Jen v této poslušnosti nalézáme svobodu, naději, odpuštění a dobrou budoucnost.

Píseň: EZ644 - Skončil den a přijde noc + Modlitba Páně
Rozhovor